

Тема 5. Підприємництво і конкуренція

ПЛАН

- 1. Підприємницька діяльність: сутність та організаційні форми.**
- 2. Конкуренція, її функції, види та методи. Досконала та недосконала конкуренція.**
- 3. Монополізація економіки та її види. Конкурентна та антимонопольна політика держави.**

Підприємницька діяльність: сутність та організаційні форми

Господарська діяльність - діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

Види господарської діяльності за її метою:

некомерційне господарювання - це самостійна систематична господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання, спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку;

підприємництво (комерційна господарська діяльність) - це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Ознаки підприємницької діяльності:

- орієнтація на задоволення суспільного попиту на товари, послуги, роботи тощо через ринок;
- самостійність - підприємець є економічно відокремленим суб'єктом господарювання, який діє за рахунок власних коштів, на власний ризик і самостійно приймає рішення;
- інноваційна діяльність, *новаторство*, спрямоване на виробництво нових видів продукції, впровадження новітніх технологій, відкриття та завоювання нових ринків тощо;
- оптимізаційна діяльність – підприємницька діяльність орієнтована на оптимальне використання обмежених ресурсів бізнесу з метою максимізації прибутку;
- ризик, головною передумовою виникнення якого є наявність конкуренції та альтернативних варіантів розв'язання проблем функціонування певного бізнесу;
- економічна (майнова) відповідальність підприємця за свої рішення та результати діяльності;
- отримання прибутку як мета підприємницької діяльності.

Види підприємництва:

1. Залежно від напрямку: *виробниче* - діяльність, спрямована на виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг тощо; *комерційне* - діяльність, пов'язана з операціями перепродажу товарів та послуг; *фінансове* - здійснення операцій із специфічним товаром: грошима, валютою, цінними паперами; *посередницьке* - діяльність, спрямована на поєднання сторін, що мають інтерес до взаємної угоди, та ін.

2. Підприємництво із залученням найманих працівників або без їх залучення.

3. Підприємництво може здійснюватися без утворення юридичної особи або з утворенням юридичної особи. У першому випадку підприємець діє як фізична особа, у другому — підприємець створює підприємство - самостійний суб'єкт господарської діяльності.

4. За розміром (Слайд 4).

Організаційні форми підприємницької діяльності:

Одноособове володіння — організаційна форма бізнесу, власником та керівником якого є підприємець, котрий особисто його контролює, бере на себе підприємницький ризик, несе особисту майнову відповідальність, привласнює прибуток або зазнає збитків.

Партнерство — добровільне комерційне (з метою отримання прибутку) об'єднання майна та діяльності кількох підприємців, які спільно володіють майном партнерства, контролюють його діяльність, беруть на себе підприємницький ризик, несуть відповідальність і розподіляють прибутки та збитки згідно з укладеною між ними угодою.

Корпорація — добровільне комерційне об'єднання власності значної кількості осіб на засадах акціонування та обмеженої відповідальності учасників.

Суб'єкти підприємництва залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік.

Суб'єкти мікропідприємництва: фізичні та юридичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

Суб'єкти малого підприємництва: фізичні та юридичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єкти великого підприємництва: юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Інші суб'єкти господарювання належать до суб'єктів середнього підприємництва.

<i>Організаційна форма бізнесу</i>	<i>Переваги</i>	<i>Недоліки</i>	<i>Організаційно-правові форми</i>
<i>Одноособове володіння</i>	Самостійність та можливість повного контролю бізнесу	Обмеженість фінансових та матеріальних ресурсів, обумовлену цим низьку кредитоспроможність, одноособове прийняття ризиків та відповідальності	Приватне підприємства, фізична особа-підприємець
<i>Партнерство</i>	Можливість збільшити фінансові ресурси, більш компетентне управління	Загроза суперечностей між партнерами та виходу партнерів з партнерств	Товариства з обмеженою, додатковою, повною відповідальністю, командитне товариство
<i>Корпорація</i>	Значні фінансові та інші ресурси діяльності, висока кредитоспроможність	Складнощі створення, певна відокремленість міноритарних акціонерів від реального керування корпорацією, обмеженість контролю з боку акціонерів за діяльністю менеджменту	Публічні та приватні акціонерні товариства

2. Конкуренція, її функції, види та методи. Досконала та недосконала конкуренція

Конкуренція – економічне суперництво, боротьба між суб'єктами господарської діяльності за кращі умови виробництва та реалізації товарів та послуг з метою отримання якомога в більшого прибутку.

Економічна конкуренція (конкуренція) - змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку. (Закон України «Про захист економічної конкуренції»)

Види:

- 1) за галузево-територіальним критерієм: внутрішньогалузева; міжгалузева, економічна (національна); міжнародна;
- 2) за видом товару: функціональна (різні товари, що задовольняють потребу різними способами), видова (різні види товару, що задовольняють потребу предметна (різні модифікації одного виду товару, що задовольняють одну потребу);
- 3) за методами: а) цінова, нецінова; б) добросовісна, недобросовісна (слайд 7);
- 4) За конкурентними структурами ринків: досконала (чиста, вільна), недосконала (слайд 7)

Функції:

регулювання;
розподільча;
стимулююча;
Сануюча;
диференціації
товаровиробників

Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції»

Недобросовісною конкуренцією є будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності:

- ***неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання***: неправомірне використання позначень, товару іншого виробника, копіювання зовнішнього вигляду виробу, порівняльна реклама;
- ***створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції***: дискредитація суб'єкта господарювання, схилення до бойкоту суб'єкта господарювання, схилення постачальника до дискримінації покупця (замовника), підкуп працівника, посадової особи постачальника, покупця, досягнення неправомірних переваг у конкуренції, поширення інформації, що вводить в оману;
- ***неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці***.

Досконала (чиста, вільна) конкуренція – така ринкова структура, за якої економічні агенти не мають можливості впливати на ринкові ціни товарів.

Недосконала конкуренція - така ринкова структура, за якої економічні агенти мають можливість в меншому чи більшому ступені впливати на ринкові ціни товарів.

Ринкова структура	Ринок чистої конкуренції	Ринок чистої монополії	Ринок олігополії	Ринок монополістичної конкуренції
Кількість покупців	Багато	Багато	Багато	Багато
Кількість продавців	багато	один	кілька	багато
Розмір продавців (виробничі площі, чисельність працівників, частка на ринку)	мікро-та малі	частка на ринку - 100%	великі та середні	малі та середні
Товар (однорідний, диференційований)	однорідний	однорідний, не має замінників	однорідний/диференційований	диференційований
Доступ на ринок (бар'єри)	вільний	закритий (ефект масштабу)	високі бар'єри (ефект масштабу)	обмежений (монополія на диференціації товару)
Інформація	повна	асиметрична	асиметрична	асиметрична
Економічна поведінка продавців	Слідування за ринком	монополістична влада	кооперативна (угоди та змови), некооперативна (цінові війни) поведінка	цінова та нецінова конкуренція

Ринок моносонії - ринок, на якому діє один (єдиний) покупець, що має монопольну владу.

Ринок компенсуючих структур - монопольно - моносонічний ринок.

3. Монополізація економіки та її види. Конкурентна та антимонопольна політика держави.



Монополізація – процес досягнення суб'єктом господарювання монопольного (домінуючого) становища на ринку, його підтримання та посилення.

Монопольне (домінуюче) становище: суб'єкт господарювання займає монопольне (домінуюче) становище на ринку товару, якщо: на цьому ринку у нього немає жодного конкурента; не зазнає значної конкуренції внаслідок обмеженості можливостей доступу інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі сировини, матеріалів та збуту товарів, наявності бар'єрів для доступу на ринок інших суб'єктів господарювання, наявності пільг чи інших обставин. Монопольним (домінуючим) вважається становище суб'єкта господарювання, частка якого на ринку товару перевищує **35 відсотків**, якщо він не доведе, що зазнає значної конкуренції. (Закон України «Про захист економічної конкуренції»).

Монополізм – активні дії монопольних структур, спрямовані на реалізацію своїх переваг у процесі взаємодії з іншими суб'єктами господарювання. **Основи монополізму:** концентрація та централізація виробництва та капіталу (монополізм на масштабі), технології (технологічний монополізм), продукт (монополізм на диференціації продукту), інтелектуально-інноваційна діяльність (монополізм на інтелектуальній власності, на науково-технічному прогресі).

Монополія – суб'єкт господарювання, що займає та використовує монопольне становище на ринку з метою отримання монопольного прибутку.

Монополія

Форми:

картель;
синдикат;
трест;
концерн;
конгломерат

Наслідки:

- обмеження та руйнування конкуренції та ринкового механізму ціноутворення;
- обмеження споживання (монопольно високі ціни на предмети споживання, монопольно низькі ціни на ресурси, зокрема низька заробітна плата, обмеження пропозиції товарів;
- монопольний «податок» – суспільство сплачує монополії надприбуток, джерелом якого є монопольно високі ціни на товари і монопольно низькі ціни на ресурси.

Природна монополія - стан товарного ринку, при якому задоволення попиту на цьому ринку є більш ефективним за умови відсутності конкуренції внаслідок технологічних особливостей виробництва (у зв'язку з істотним зменшенням витрат виробництва на одиницю товару в міру збільшення обсягів виробництва), а товари (послуги), що виробляються суб'єктами природних монополій, не можуть бути замінені у споживанні іншими товарами (послугами), у зв'язку з чим попит на цьому товарному ринку менше залежить від зміни цін на ці товари (послуги), ніж попит на інші товари (послуги) (Закон України «Про природні монополії»)

Антимонопольна політика – система заходів держави, спрямованих на припинення, попередження і обмеження монополій. *Американська модель* антимонопольної політики спрямована на обмеження (руйнування) монопольних структур. *Європейська модель* антимонопольної політики спрямована на протидію негативного впливу на конкуренцію ринкової влади монополій.

Конкурентна політика – система заходів держави щодо створення конкурентного середовища, регулювання конкурентних відносин з метою підтримки ефективної економічної конкуренції.